

Mawlana's Educational Personality

Mevlâna'nın Eğitimci şahsiyeti

Ali TEMİZEL¹

E. mail: temizel46@yahoo.com

Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-8110-1230>

DOI: <https://doi.org/10.32955/neuram2023-12-8.ch3>

Abstract:

Rumi has revealed a distinguished personality and identity with his works, thoughts, and way of life. Rumi has lived in the hearts of the people of the heart in east and west, mainly in Anatolia, for eight hundred years with this personality and identity. One of the most essential characteristics of Rumi is that he was a natural teacher and educator. Rumi revealed this characteristic in his works such as Mansavi, Divan-e Kabir, Fih-i Ma Fih, Majalis-i Seb'a, and Mektubat that have survived to the present day. These works of Rumi are complete with messages of education and training. By writing these works, Rumi advises people to be functional first to themselves and then to their society.

Rumi expresses how people should be responsible to themselves, their community, and their creator in his works. Rumi knows that what is taught must have reflection, value, and benefit in daily life, and he demonstrates this by living it himself and being a role model. Rumi is an educator who knows that teaching is a method of educating people and that people should gain shape and behavior with the education they receive. While analyzing Rumi's personality as an educator, it is revealed how an educator should be. This allows us to see what education and educators were like during the Seljuk period in Turkey and how the teacher-student relationship occurred.

In this study, Rumi's personality as an educator will be tried to be revealed primarily by making use of his work named Mathnawi. This study aims to reveal what an educator was like in the period of the Seljuks of Turkey by utilizing the ideas in Rumi's works. The study aims to remind today's educators, especially the new generation, of the method of an educator who lived in the period of the Seljuks of Turkey.

¹ Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü, Konya- TÜRKİYE

It also reveals what kind of a bright period was experienced in Anatolia regarding education and training while Europe was experiencing a dark period in the Middle Ages. Thus, those who make new studies on education and training will be reminded of Rumi's educator personality and method in the Sufism field and other fields.

Keywords: Rumi, Education, Sufism, Seljuks, Türkiye

Özet:

Mevlâna, eserleriyle, düşüncesiyle, yaşam biçimiyle seçkin bir şahsiyet ve kimlik ortaya koymuştur. Mevlâna bu şahsiyeti ve kimliğiyle Sekiz yüz yıldır Anadolu başta olmak üzere doğuda ve batıda gönül ehlinin gönlünde yaşamaktadır. Mevlâna'nın en önemli özelliklerinden biri de gerçek bir öğretmen ve eğitimci olmasıdır. Mevlâna bu özelliğini günümüze kadar gelen Mesnevî, Divân-ı Kebir, Fih-i Mâ Fih, Mecâlis-i Seb'a ve Mektûbât isimli eserlerinde ortaya koymuştur. Mevlâna'nın bu eserleri eğitim ve öğretim mesajlarıyla doludur. Zira Mevlâna bu eserlerini kaleme alarak insanların önce kendisine, daha sonra içinde bulunduğu topluma faydalı olmasını öğütlemektedir. Mevlâna eserlerinde temel olarak insanların kendisine, topluma ve yaratıcısına karşı sorumluluklarının nasıl olması gerektiğini ifade etmektedir.

Mevlâna, öğretilen şeyin günlük hayatta yansımalarının, değerinin ve faydasının olması gerektiğini bilmektedir ve bunu bizzat kendisi yaşayarak ve rol-model olarak göstermektedir. Mevlâna, öğretimin insanı eğitme metodu olduğunu ve insanın aldığı eğitimle şekil ve davranış kazanması gerektiğini bilen bir eğitimcidir. Mevlâna'nın eğitimci şahsiyeti incelenirken bir eğitimcinin nasıl olması gerektiği ortaya konulmaktadır. Bu bize Türkiye Selçukluları döneminde eğitimin ve eğitimcinin nasıl olduğunu, öğretmen-öğrenci ilişkisinin nasıl cereyan ettiğini görmemize fırsat vermektedir.

Bu çalışmada Mevlâna'nın eğitimci şahsiyeti öncelikle Mesnevî isimli eserinden yararlanılarak ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu çalışmadan amaç Mevlâna'nın eserlerindeki fikirlerinden yararlanarak Türkiye Selçukluları döneminde bir eğitimcinin nasıl olduğunu ortaya koymaktır. Çalışmanın hedefi Türkiye Selçukluları döneminde yaşamış bir eğitimcinin metodunu günümüz eğitimcilerine ve bilhassa yeni nesle hatırlatmaktır. Orta Çağ'da Avrupa karanlık bir dönem yaşarken Anadolu'da eğitim ve öğretim açısından nasıl bir parlak dönemin yaşandığı da ortaya koymaktır. Böylece hem tasavvuf alanında hem de diğer alanlarda eğitim öğretim konusunda yeni çalışma yapanlara Mevlâna'nın eğitimci kişiliği ve metodu hatırlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mevlâna, Eğitim, Tasavvuf, Selçuklular, Türkiye

Giriş:

İnsanın yaratılışından günümüze kadar eğitim, eğitimci, eğitimin şekli ve metodu konusu bütün insanlığın çözüm aradığı önemli konulardan biri olmuştur. Eğitim ve eğitimci konusunda tarih boyunca çok sayıda eser kaleme alınmış, akademik ve bilimsel çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar içerisinde ahlak ve tasavvuf alanındaki çalışmaların sayısı da oldukça fazladır. Özellikle Mevlâna'nın eğitim anlayışını ve eğitimci hakkındaki görüşlerini içeren çalışmalar da bulunmaktadır. Burada konuya ışık tutması ve katkı sağlaması için bazı kaynakların adının zikredilmesi ve içerikleri hakkında kısa bilgi verilmesi uygun görülmüştür.

Sâfi Arpaguş tarafından kaleme alınan “*Mevlevilikte Ma'nevi Eğitim*” isimli ve üç bölümden meydana gelen eserde daha çok Mevlevilikte eğitim ve insan yetiştirme mekanlarından olan Mevlevihaneler hakkında şu başlıklar altında bilgi verilmektedir: Birinci bölümde “Bir Manevî Eğitim Kurumu: Mevlevihane ve Matbah-ı Şerif” konusu içinde Mevlevihanelerin mimari ve idari yapısı, Mevlevihane’de yaşayanlar, Matbah-ı Şerif ve görevlileri hakkında açıklama yapılmıştır (Arpaguş, 2009, s. 83-153).

Eserin ikinci bölümünde Mevlevilikte eğitimin temeli olan “Çilenin Mahiyet ve Adabı” başlığı altında çile, Mevleviliğe giriş ve çilenin tamamlanması hakkında bilgiler verilmiştir (Arpaguş, 2009, s. 157-216). Üçüncü bölümde bir Mevlevihane’de tasavvuf eğitimin nasıl olması gerektiğinin anlatıldığı “Mevlevihane’de Manevî Hayat” başlığı altında Mesnevî dersleri, sema’, evrad ve ism-i celâl okuma, murakabe, lokma pişirme, âyin-i cem, güzel sanatlar eğitimi, matbah disiplini, vefat ve cenaze merasimi gibi insanın maddî ve manevî yaşantısının nasıl olduğuna dair açıklamalar yapılmıştır (Arpaguş, 2009, s. 219-320).

Mustafa Usta tarafından kaleme alınan “*Divan-ı Kebir’de Mevlâna’nın Eğitim Görüşü*” adlı ve dört bölümden meydana gelen eserin birinci bölümünde “Eğitiminin vasıfları ve öğrencisiyle ilişkileri” başlığı altında eğitimin önemi, vasıfları, öğretmen-öğrenci ilişkileri ve öğrencinin özellikleri hakkında açıklama yapılmıştır (Usta, 1995, s. 49-71).

İkinci bölümde “Değerler” başlığı altında değerlerin kaynakları, izafiliği ve sıralaması gibi konulara yer verilmiştir (Usta, 1995, s. 75-98). Üçüncü bölümde “Akıl, Can, Gönül ve Aşkın Eğitimle İlişkileri” başlığı altında çeşitli açıklamalar yapılmıştır (Usta, 1995, s. 101-207).

Aynı eserin dördüncü bölümünde “Metot ve Gayeler” başlığı altında “benlikten sıyrılma, kendine yönelme ve arındırma, dua, affetme, seviyeye göre hitap, gözlem, şüphe, değişim, yenilik, gelişme ve yücelme” gibi hususlar hakkında açıklama yapılmıştır (Usta, 1995, s. 211-246). Mustafa Usta'nın bu çalışmasında eserin Farsça orijinal metninden yararlanma yerine Türkçe tercümesinden yararlanmayı tercih ettiği gözlemlenmiştir.

Mustafa Ergün, “*İnsan ve Eğitimi (Mevlâna Üzerine Bir Deneme)*” adlı eserinde “İnsanın Eğitimi” başlığı altında “eğitimin ilahi temeli, gerekliliği ve amacı, katılım, yetenek ve yatkınlık, gelişme ve olgunlaşma ve eğitim tekniği gibi eğitime etki eden faktörler ve eğitimin gücü” gibi konular hakkında çeşitli açıklamalar yapmıştır (Ergün, 1993, s. 267-321).

Mevlâna ile ilgili açıklamaların yapıldığı kısımlarda daha çok Mevlâna'nın *Divân-ı Kebir* ve *Mesnevî* gibi eserlerinden istifade ederken Farsça orijinal metinlerinden yararlanma yerine Türkçe tercümelelerinden yararlandığı görülmektedir.

Elbette ki, Mevlâna'nın eğitimci şahsiyetiyle ve eğitime dair görüşleriyle ilgili yapılan çalışmalar, yukarıda haklarında bilgi verilen çalışmalarla sınırlı değildir. Bu konuda yapılmış çok sayıda akademik ve bilimsel yayınlar ve makaleler bulunmaktadır.

Mevlâna'nın Öğretmen ve Âlim Şahsiyeti

Mevlâna, başta oğlu Sultan Veled olmak üzere birçok kimseye eğitimcilik ve öğreticilik görevinde bulunmuştur. Daha sonraki zamanlarda Mevlâna'nın öğreticilik kişiliğinden yararlanmışlardır. Mevlâna Şam'dan döndükten sonra irşat faaliyetlerine devam etmiş ve halka vaaz etmiş, birçoğu ulema ve yöneticilerden olan mürtleriyle sohbeti devam ettirerek (Öngören, 2004, s. 441-448) eğitimde ve öğretimde devamlılığı sağlamaya çalışmıştır.

Mevlâna'nın Konya'da ders verdiği medreselerden biri olan Altun-Aba medresesinde fıkıh ve din ilimleri hakkında dersler vermiş vaaz ve irşatlarda bulunmuştur (Önder, 190, s. 5).

Dönemin bütün bilgilerini öğrenen Mevlâna, Hin-İran ve Yunan-Roma mitolojilerini de bilmektedir. O, yeri geldiğinde sık sık ayet ve hadislerden yararlanan âlim bir kişidir. Eserlerinden birçok geleneği, töreyi, köyleri ve şehirleri bildiği anlaşılan bir öğretmendir. Eserlerinde her kesime ait bilgi ve düşünce bulunan Mevlâna, bilgisi, tasavvufî yaklaşımı ve şiirsel anlatımıyla toplumun her kesimine hitap eden bir eğitimci olmuştur.

Onun öğretici ve ufuk açıcı anlatımı, iç duygularını, aşkını, heyecanını, ayrılık ve kavuşma derdini anlattığı şiirlerinde gözükmektedir. Bir konu anlatılırken yalnızca teorik olarak bir anlatım yapılmamakta, günlük hayata uygulanabilir, bilgiler ve deneyimler aktarılmaktadır.

Kendisini toplumu aydınlatmakla görevli sayan bir öğretmen gibi gören Mevlâna'nın asıl derdi, şiir söylemek değil, bilakis mesajını topluma ulaştırmaktır. Bundan dolayı da şiirin kurallarını zorlamaktan hiç çekinmemiştir (Kırlangıç, 2007, s. 222).

Mevlâna, insanı eskide bırakan ve gönle tazelik vermeyen bakışları eleştirmekte, yanlış yöne götüren söz ve davranışlardan uzak durmayı öğütlemektedir. Bir nasihat ve ahlak öğretmeni olan Mevlâna, boş ve gereksiz ilgilere, korkulardan kurtulup, o an yapılması gereken işlerle meşgul olunmayı tavsiye etmektedir. Bunlarla ilgili Mevlâna'nın bir eğitimci olarak görüşlerinin bir kısmını şöyle özetlemek mümkündür:

1) Yenilik ve yenilikçilik

Mevlâna, öğretirken yenileşmeyi ve dirilişi ön planda tutmuş ve mesajlarında yeni olmayı, yenileşmeyi ve dirilişi Allah'a inanan insanın özellikleri olması gerektiğine önem vermiştir. Mesnevîde dirilişin mimarının Hz. Peygamber olduğunu anlatarak şöyle demektedir:

ما جهانی را بدو زنده کنی

چرخ را در خدمتش بنده کنی (Mesnevî-i Manevî, 4/1030)

“Biz dünyayı onunla diriltiyoruz; feleği ona hizmette köle yapacağız (Mesnevî, 4/ 1030)”.

2) Eğitim-Öğretimde Süreklilik

Mevlâna, eğitimciyi geri dönüşü olmayan bir olgunlaşma sürecini başlatan bir görevli olarak görmektedir ve geri dönüşün ve eskiye değişimin olmaması gerektiğine inanmaktadır. Bu sürecin daima gelişim gösterdiğine işaret etmektedir ve şöyle demektedir:

چونکه مُخْلِصِ گشت مُخْلِصِ باز رست

در مقام امن رفت و بُرد دست

هیچ آیینه دگر آهن نشد

هیچ نانی گندم خرمن نشد

هیچ انگوری دگر غوره نشد

هیچ میوه پخته با کوره نشد

(*Mesnevî-i Manevî*, 2/1311-1313)

“İhlaslı kişi, özü temizlenince kurtulur, güven yurduna gider ve kazanır.”

“Hiçbir ayna, tekrar demir olmaz; hiçbir ekmek, buğday harmanı olmaz.”

“Hiçbir üzüm tekrar koruk olmaz; hiçbir olgun meyve, ham olmaz.” (*Mesnevî*, 2/ 1311-1313).

3) Öğretmeden ve Öğrendiğinden Yararlanmada Süreklilik

Mevlâna, insanın en önemli özelliklerinin başında bilmek, öğretmek, öğrenmek ve bildiğiyle hareket etmesi gerektiğine inanmaktadır. Aslında her insanın bilgiye ve doğru yola bir öğretmen aracılığıyla ulaşabileceğine ve bunu bir öğretmen aracılığı ile koruyabileceğine işaret ederek şöyle demektedir:

گرچه مقصود از بشر علم و هدی است

لیک هر یک آدمی را معبدی است (Mesnevî-i Manevî, 3/2991)

“İnsandan maksat, bilgi ve doğru yolu bulmaktır; ama her insan için (ayrı ayrı) bir kulluk sebebi vardır” (*Mesnevî*, 3/2991).

Bilindiği üzere peygamberler kendi ümmetlerinin öğretmenidirler. Buradan hareketle Mevlâna, bir toplum için öğretmenin gerekliliğini şöyle dile getirmektedir:

مَسْکُلُ از پیغمبرِ ایامِ خویش

تکیه کم کن بر فن و بر کام خویش

گرچه شیری چون روی ره بی دلیل

خویش بین و در ضلالی و ذلیل (Mesnevî-i Manevî, 4/541-542)

“Zamanın peygamberinden ayrılma; kendi bilgine ve adımına yaslanma.”

“Kılavuzsuz yol gidersen, aslan olsan da gururlanır, sapıklık ve rezillik içinde olursun” (Mesnevî, 4/541-542).

Zira kendisi yalnız başına öğrenim almaya çalışan kimse ancak kendini görür ve kendi kapasitesince bilgi öğrenebilir. Halbuki başkalarının görüş ve bilgisi insanın düşünce ve öğrenme dünyasını genişletir.

Mevlâna öğrenme sürecinin öğretmensiz olmayacağına inanmakta ve öğrenme sürecinde eğitimcinin gerekliliğini şu şekilde açıklamakta ve arkasından öğretmenin saygı duyulması gereken bir kişi olduğunu dile getirmektedir:

این عمل وین کسب در راه سداد

کی توان کرد ای پدر بی‌اوستاد

دون‌ترین کسبی که در عالم رود

هیچ بی‌ارشاد استادی بود

إن رَأَيْتُمْ نَاصِحِينَ أَنْصِفُوا

بَادِرُوا التَّعْلِيمَ لَا تَسْتَكْفُوا

(Mesnevî-i Manevî, 5/1053-1054, 1058)

“Doğruluk yolunda bu amel ve kazanç öğretmensiz nasıl yapılabilir? Ey baba!”

“Dünyada yapılan en düşük kazanç, bir ustanın yol göstermesi olmadan nasıl olur?”

“Öğüt verenleri gördüğünüzde insaf edin; öğrenmeye çalışın, geri durmayın” (Mesnevî, 5/ 1053-1054, 1058).

4) Eğitim-Öğretim Sürecinde Sabır

Mevlâna, eğitim sürecinin sabırlı ve uzun bir yol olması gerektiğine inanmakta ve bundan dolayı hem eğitimcinin hem de öğrencinin bu sabra tahammüllü olmasının gereğine işaret etmektedir. Zira insan, annesinden bir şey bilmez halde doğmakta, duyu organları, akli ve gönlü vasıtasıyla bu dünyada çocukluk ve gençlik dönemleri geçtikten ve eğitimini tamamladıktan sonra olgunlaşmaktadır ve Mevlâna şöyle demektedir:

درس گوید شب به شب تدریج را
در تائی بر دهد تفریح را
در تائی گوید ای عجول خام
پایه‌پایه بر توان رفتن به بام
دیگ را تدریج و استادانه جوش
کار ناید قلیه دیوانه جوش
حق نه قادر بود بر خلق فلک
در یکی لحظه به کن بی هیچ شک
پس چرا شش روز آن را درکشید
کُلُّ یَوْمٍ أَلْفَ عَامٍ ای مستفید
خلقتِ طفل از چه اندر نه مه‌است
زانکه تدریج از شعار آن شه‌است
خلقتِ آدم چرا چل صبح بود
اندر آن گل اندک‌اندک می‌فزود

(*Mesnevî-i Manevî*, 6/1210-1216)

“(Hilal) geceden geceye adım adım ilerleme dersi verir; yavaş hareket edişte genişliğe yarar sağlar.”

“Yavaş hareketle şöyle der: Ey aceleci ham! Dama basamak basamak çıkılabilir.”

“Kazanı yavaşça ve ustaca kaynat; delice kaynayan et yemeği işe yaramaz.”

“Hakk’ın bir anda “Ol” buyruğuyla feleği yaratmaya gücü olmaz mıydı? Şüphesiz olurdu.”

“Öyleyse niçin onu altı güne uzattı; her bir günü de bin yıl. Ey istifade eden!”

“Çocuğun yaratılışı neden dokuz aydır? Çünkü aşama aşama yapma, o padişahın usulüdür.”

“Âdem’in yaratılışı niçin kırk sabahı? O çamura azar azar ekliyordu” (Mesnevî, 6/1210-1216).

5) Özel Eğitim

Mevlâna özel eğitim, çocuk eğitimi ve engelli eğitimi yapacak eğitimci konusunda şöyle demektedir:

بهر طفلِ نو پدرِ تى کند
گرچه عقلش هندسه گیتی کند
کم نگرده فضل استاد از علو
گر الف چیزی ندارد گوید او
از پی تعلیم آن بسته‌دهن
از زبانِ خود برون باید شدن
در زبانِ او بیاید آمدن
تا بیاموزد ز تو او علم و فن

(Mesnevî-i Manevî, 2/3301-3304)

“Baba, akli dünyayı ölçse de küçük çocuğu için “ti”, “ti” der.”

“Elif harfinden bir şey yok” dese de üstadın fazileti, yüceliğinden azalmaz.”

“O ağzı bağlıya öğretmek için kendi dilinin dışına çıkması gerekir.”

“Senden ilim ve fen öğrenmesi için onun diline girmek gerekir” (Mesnevî, 2/3301-3304).

Mevlâna yukarıdaki beyitlerde; bir eğitimcinin başarılı olması için eğitim verdiği insanların seviyesine kadar inip onların anlayacağı bir dille eğitim-öğretim yapması gerektiğini ve eğitimci bunları yaparken kendi şahsiyetinden, değerinden ve mesleğinden hiçbir şey kaybetmeyeceğini ifade etmektedir.

6) Öğretmenin Uyanık ve Zeki Olması

Mevlâna aşağıdaki beyitlerinde eğitim faaliyetinde bulunacak öğretmenin uyanık olmasını beklemekte ve öğretmenin muhatap olduğu kitlenin anlayış ve kavrayış düzeyini dikkate almasını istemektedir:

هر مُحَدِّثٍ را خُسان با دِلِ كُنند
حرفش را عالی بود نازل كُنند
زانكه قدرِ مستمع آید نیا
بر قدِ خواجه بُردِ درزی قبا

(*Mesnevî-i Manevî*, 6/1240-1241)

“Aşağılık kişiler her anlatılanı değersiz eder; sözü, yüce de olsa aşağı indirirler.”

“Çünkü söz, dinleyicinin değer verdiği kadar değerlidir. Zira terzi elbiseyi adamın boyuna göre biçer” (*Mesnevî*, 6/1240-1241).

7) Öğrencinin Öğretmene ve Derse Olan İlgisi

Öğretmenin heyecanla işe başlaması öğrencisine bağlıdır. Mevlâna, öğretmenin ve eğitimcinin başarılı olmasının şartlarından birinin de dersi dinleyen öğrencinin derse ve öğretmene karşı olan ilgisinin, alakasının ve dikkatinin önemine işaret ederek şöyle demektedir:

جذبِ سمعِ است ار کسی را خوش لیبی است
گرمی و جدِّ معلم از صَبی است
چنگیی را کو نوازِد بیست و چار
چون نیابد گوش گردد چنگ بار
نی حراره یادش آید نی غزل
نی ده انگشتش بجنبد در عمل
گر نبودِ گوشهای غیبگیر
وحی ناوردی ز گردون یک بشیر
ور نبودِ دیده‌های صنع‌بین

نه فلک گشتی نه خندیدی زمین

(*Mesnevî-i Manevî*, 6/1656-1660)

“Bir kimse tatlı dilliyse dinleyicinin çekiciliğindedir. Öğretmenin canlılığı ve ciddiyeti çocuktandır.”

“Dinleyici bulamayınca yirmi dört makamda çenک çalan çalgıcıya çengi yük olur.”

“Hatırına ne şarkı ne gazel gelir ne de on parmağı işte hareket eder.”

“Gaybı alan kulaklar olmasaydı, bir müjdecî gökten vahiy getirmezdî.”

“Yaratışı gören gözler olmasaydı ne gökyüzü olurdu ne de yeryüzü gülerdi”
(*Mesnevî*, 6/1656-1660).

8) Öğretmenin Değeri

Mevlâna, öğretimin ana unsurlarından bir olan öğretmen-öğrenci ilişkisinde öğrencinin babasıyla olan ilişkisinden öğretmenin daha önemli olduğunu, öğretmenin bir karşılık beklemeden öğrenciye yardımda bulunduğunu şu şekilde dile getirmektedir:

گر پدر زد مر پسر را و بمرد
آن پدر را خون بها باید شمرد
زانکه او را بهر کار خویش زد
خدمت او هست واجب بر ولد
چون معلم زد صببی را شد تلف
بر معلم نیست چیزی لا تخف
کان معلم نایب افتاد و امین
هر امین را هست حکمش همچنین
نیست واجب خدمت أستا برو
پس نبود استا به زجرش کارجو
ور پدر زد او برای خود زدست

لاجرم از خونبها دادن نرست

(*Mesnevî-i Manevî*, 6/1516-1521)

“Baba oğlunu dövse ve oğlu ölse, o babanın kan parası vermesi gerekir.”

“Çünkü onu kendi işi için öldürdü; Çocuğun da babaya hizmet etmesi zorunludur.”

“Öğretmen çocuğu dövse çocuk ölse, öğretmene bir şey yoktur; korukm.”

“Çünkü o öğretmen vekildir ve emanetçidir; her emanetçi için de hüküm böyledir.”

Çocuğun ustaya hizmet etmesi zorunlu değildir; bu nedenle usta onu kendi işi için cezalandırmaz. (Yani bir öğretmen bir çocuğu cezalandırıyor sa öğretmenin kendi menfaati için değil çocuğun o günkü ve gelecekteki menfaati içindir. Zira öğretmen çocuktan hiçbir menfaat gözetmeksizin her zaman vericidir).

Baba döverse o, kendisi (kendi menfaati) için dövmüştür; çaresiz kan parası vermekten kurtulamaz (*Mesnevî*, 6/1516-1521).

Elbette buradaki dövme hususu bugünkü eğitim sistemimizde uygulanacak bir durum değildir. Burada öğretmenin öğrenci üzerindeki hakkı vurgulanmak istenmektedir. Zira bizim kültürümüzde “bana bir harf öğretmenin kırk yıl kölesi olurum” ahlakı vardır.

9) Öğretim Araç ve Gereçleri

Mevlâna, çocuk için eğitim araçlarından birinin de oyuncaklar olduğuna işaret ederek çocuğun oyuncakla eğitileceğini ve zekasını geliştireceğini aşağıdaki beyitte şöyle dile getirmektedir:

عقل از آن بازی همی یابد صبی

(*Mesnevî-i Manevî*, 6/2255) گرچه با عقلست در ظاهر ابی

“Çocuk, görünüşte akla uygun olmasa da o oyuncaktan akıl elde eder.”
(*Mesnevî*, 6/2255).

10) Çocuğun eğitim-öğretim almaya hazır olması (Veli-Öğrenci-Okul ilişkisi)

Eğitim ve öğretimin ana unsurlarından olan çocuğun okula gitmesi ve verim alabilmesi için ruhen hazır olması gerekmektedir. Mevlâna Çocuğun okula neşe, sevinç ve istekle gitmesi için duygu ve düşünce bakımından önceden çocuğun okula hazır hale getirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Buradan da öğrencinin ailesinin ve velisinin çocuğu psikolojik açıdan okula hazırlaması ve öğretmenine karşı saygı ve sevgi beslemesini, arkadaşları ve okulla ilgili herkesle iyi davranış içinde olması gerektiğini öğütlemesinin önemi anlaşılmaktadır.

کودکان را می‌بری مکتب به زور زانکه هستند از فواید چشم‌کور
چون شود واقف به مکتب می‌دود جانش از رفتن شکفته می‌شود
می‌رود کودک به مکتب پیچ پیچ چون ندید از مزد کار خویش هیچ
چون کند در کیسه دانگی دست مزد آنگهان بی‌خواب گردد شب چو دزد

(*Mesnevî-i Manevî*, 3/4583-4586)

“Çocukları okula zorla götürürsün, çünkü gözleri (gelecekteki) yararlarına karşı kördür.”

“Çocuk okula gitmenin yararlarını) bilince okula koşar, canı (okula) gitmek için çiçek aşar (çoşar).”

“(Zira) çocuk okula kıvranarak gider; çünkü işinin karşılığını hiç görmedi.”

“Kesesine (cebine) ücret olarak bir para koyarsa, o zaman hırsız gibi geceleyin (okula gitme arzu ve heyecanıyla) uykusuz olur.” (*Mesnevî*, 3/ 4583-4586)

Sonuç:

Mevlâna, eserlerinin tamamında öğretimi ve öğrenmeyi ön planda tutan, nasihat eden, insan yetiştirmeye çalışan ve insana değer veren, insanları kötülükten uzaklaştırmanın yollarını arayan, insanların mutlu olmalarına yol gösteren, kötü ve zor durumlar karşısında ümitleri yeşerten, benzeri birçok konuda sevgiyi ve ahlaki önemseyen, hak ve adaletten ayrılmayan ve kendi yaşayış ve davranışıyla rol-model olan bir öğretmendir. Bir bildiri çerçevesinde hazırlanan bu çalışmada kendisinin Mesnevî isimli eserinden yararlanılarak Mevlâna'nın öğretmen şahsiyeti ortaya konulmaya çalışılmıştır. Mevlâna'nın öğretmen şahsiyeti ve verimli bir eğitim-öğretim için; yenilik ve yenilikçilik, eğitim ve öğretimde süreklilik, öğretmenden ve öğrendiğinden yararlanmada süreklilik, eğitim-öğretim sürecinde sabırlı

olma, öğrencinin durumuna göre davranma (özel eğitim), öğretmenin uyanık ve zeki olması, öğrencinin öğretmene ve derse olan ilgisi, öğretmene değer vermenin önemi, öğretim araç ve gereçlerinin öğrenciye uygunluğu ve çocuğun eğitim-öğretim almaya hazır olması gibi hususlar tespit edilmiştir. Elbette ki, bu hususların daha da artması mümkündür.

KAYNAKÇA

- Arpaguş, Sâfi (2009), *Mevlevîlikte Manevî Eğitim*, İstanbul, Vefa Yayınları.
- Ergün, Mustafa (1993), *İnsan ve Eğitimi (Mevlâna Üzerine Bir Deneme)*, Ankara, Ocak Yayınları.
- Kırlangıç, Hicabi (2007), "Mevlana'nın Şiir Anlayışı", *Mevlâna*, Editörler: Osman Horata ve Adnan Karaismailođlu, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., s. 222.
- Mesnevî* (2012), Mevlâna Celâleddîn Rûmî, c. 1-3, Hazırlayan: Adnan Karaismailođlu, Konya, T.C. Konya Valiliđi İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Mesnevî-i Ma'nevî (2014), Mevlâna Celâleddîn Rûmî, c. 1-6, Hazırlayanlar: Adnan Karaismailođlu- Derya Örs, Konya, 2014, T.C. Konya Valiliđi İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Önder, Mehmet (1970), *Mevlâna Güldestesi*, Konya, Konya Turizm Derneđi Yayını.
- Öngören, Reşat (2004), "Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, *DİA*, c. 29, Ankara, s. 441-448.
- Usta, Mustafa (1995), *Divan-ı Kebîr'de Mevlâna'nın Eğitim Görüşü*, İstanbul, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları